

АКСЮЛОГІЧНА РОЛЬ AEQUITAS TA IUS NATURALE У ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ ДАВНЬОГО РИМУ

Федушак-Паславська Г.М.,

доцент кафедри історії держави, права та політико-правових вчень Львівського національного університету імені Івана Франка, кандидат юридичних наук

У правовій системі давнього Риму, крім технічних джерел права, важливу роль відігравали специфічні джерела права – *aequitas* та *ius naturale*. Римські юристи та претори, розв'язуючи спірні випадки, інтерпретували та застосовували діючі норми, базуючись саме на цих джерелах–принципах. *Aequitas* та *ius naturale* були впроваджені, завдяки адаптації ідей грецького стоїцизму до римської правової практики, але в процесі свого розвитку, за словами М. Бартошека, – набули специфічно римського характеру [1, с. 27].

Грецькі стоїки створили систему цінностей, яка базується на визнанні існування вічного найвищого природного права, що управляє всім космосом, єдине для всіх часів і народів, є зібранням узгоджених з природою світу наказів Розуму. [2, с.19]. Це природне право має силу закону у космічній (світовій) державі, де існує світове громадянство.

Уявлення про те, що всі люди – члени єдиної родини, відповідно, передбачає існування спільних приписів моралі і справедливості, якими належить користуватися всім людям. Саме ця ідея, очевидно, дозволяла говорити про формальну рівність громадян перед законом, що, у свою чергу, було передумовою застосування як принципів *ius naturale* та *aequitas*.

Завдяки впровадженню до римської правозастосовчої практики ідей грецького стоїцизму – єдиного природного порядку, світової держави і громадянства – у римському праві під кінець республіки з'явилося *ius naturale*.

Базуючись на думці, що відносини між людьми відбуваються згідно з природою і вказують як треба формулювати відповідну юридичну норму, римські юристи підкреслювали, що обов'язок законодавця полягає лише в тому, щоб зауважити і висловити цю правову норму. На такій оцінчій функції природного права і нині наголошують прихильники природничо-правового типу праворозуміння.

У наукових дослідженнях з римського права зустрічаються різні тлумачення поняття «*aequitas*». У словнику термінів римського права Мілана Бартошека воно пояснюється як справедливість [1, с. 26-27].

Поняття справедливості відповідає вироблене греками поняття доцільності, яке не лише дозволяло, а й вимагало відступати від букви закону у випадках, де його суворе дотримання могло завдати шкоди. Вироблене греками поняття доцільності, дало змогу в подальшому розвиватися позитивному праву.

У давньому Римі *aequitas* застосовували, коли треба було розв'язати суперечність між усталеним застосуванням права і конкретним нестандартним випадком, шляхом розумного примирення обгрунтованих протилежних інтересів в душі даного правового інституту і вродженого почуття справедливості (*aequitas naturalis*). І якщо спочатку *aequitas* охоплює лише окремі випадки, пом'якшуючи *ius*, то й тоді вже має тенденцію розповсюджуватися, узагальнюватися, а згодом переходить у *ius*.

Більше того, *aequitas* виконувало також оцінчну функцію стосовно *ius strictum*, котре не допускало жодних відхилень з огляду на особливості того чи іншого життєвого випадку. Це стало можливим завдяки ідеї протиставлення раціонального природного права законові, благодаті – законові, користі –

праву, притаманний як грецькому так і римському стоїцизмові. Відтак, тільки закон, який базується на природному праві, виражає загальне благо як окремого учасника правового спілкування, так і всієї сукупності таких учасників.

Розуміння того, що не все дозволене законом є чесним, що навіть точне дотримання правових приписів може привести до порушення вимог чесності і справедливості, виражається в такій тезі юриста Гая: "державні міркування не можуть паплюжити природні права" [3, с. 502, Д. 4. 5. 8].

Принцип *aequitas* здійснювався винятково юридичними методами, виходячи із об'єктивних позицій з використанням досконалої юридичної техніки, що не допускало і думки про свавільне здійснення судочинства. Коли з часом, нового тлумачення було недостатньо, - принцип *aequitas* пристосовував діюче право до змінних умов життя за допомогою таких правових засобів як *exsertio doli*, *actiones ficticiae*, *actio utiles*.

Юристи посткласичного періоду використовували принцип *aequitas* не так вдало як їх попередники. Врешті, рішення про застосування *aequitas* стало прерогативою виключно імператора.

Ототожнена середньовічними юристами з *ius naturale* ідея *aequitas* в подальшому заклала основи природничо-правової школи.

Західноєвропейські судді довгий час користувалися цими принципами римського приватного права та наукою права, яка сформувалася в результаті його тлумачення для заповнення існуючих прогалів.

Сформувавши римське право, ідеї добра, справедливості, етичних цінностей в праві загалом, стали загальновизнаними принципами, правовим ідеалом Європи, тими цінностями, які визначають західну правову традицію.

Список використаних джерел:

1. Бартошек М. Римское право: (Понятия, термины, определения) : Пер. с чешск. / М.Бартошек; пер. с чешск., - М.: Юридлит., 1989;
2. Soika-Zielinska K. Historia prawa / K. Soika-Zielinska. - Warszawa : Panstwowe Wydawnictwo Naukowe, 1986;
3. Дигесты Юстиниана / Пер. с лат.; Отв. ред. Л.Л.Кофанов, - М.: «Статут», 2002.

ДО ПИТАННЯ ПРО ЕВОЛЮЩІЮ ЗМІСТУ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ “ПЕНІТЕНЦІАРІЙ”, “ПЕНІТЕНЦІАРІЯ”, “ПЕНІТЕНЦІАРНА СИСТЕМА” В ІСТОРИЧНОМУ КОНТЕКСТІ ПЮРМОЗНАВСТВА

Яцишин Н.П.,

доцент кафедри іноземних мов гуманітарних спеціальностей Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, кандидат педагогічних наук

Мільчев Б.,

магістр юридичного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Актуальність даного питання у загальній еволюції пенітенціарної системи, яка в незалежній Україні за прикладом європейських країн остаточно утвердилася як сучасна система виконання кримінальних покарань. Відтак проблема юридичної термінології цієї галузі права привертає увагу законодавців та науковців, практичних працівників і студентів-юристів, а також усіх причетних до даної справи.

Відомо, що про місце ув'язнення згадується в історико-юридичній літературі та нормативно-правових джерелах з найдавніших часів. У різних країнах ці місця називалися по-різному. Термін “пенітенціарний” (пізньолат. *penitentarius*, від лат. *penitentia* – каяття) – споруда для ув'язнення і виправлення злочинців набув поширення в Європі лише у XVII столітті [1, с. 468]. Саме тоді ідею про доцільність організації пенітенціарних установ